

Българите сме находчиви, но неподготвени

Екип на
Института на
дипломираните
финансови консултанти

Финансовите познания са необходимост за всеки гнес. Качеството и удовлетвореността от живота ни зависят от това доколко сме готови да осигурим финансирането на мечтите, целите и ежедневието си. Дали ще имаме нов и уютен дом, къде ще учат децата ни, какво ще стане със семейството ни в непредвиден случай, ще имаме ли достатъчно средства да се пенсионираме, дали ще надживеем парите си, или те нас? „Делото на спасението ни е наше дело“, ако перифразираме Илф и Петров.

Затова международни организации (като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Европейската комисия и Световната банка) и националните власти (във Великобритания, Испания, Швеция, Ирландия, Чехия, Унгария и другите) изпълняват редица инициативи за повдигане финансовата грамотност на гражданите си. Тези инициативи се основават на периодични допитвания за установяване на познанията в сферата на парите и финансите сред обществото.

В редицата на тези допитвания се нареждат и тези, направени от групата ING: едното в 10 страни от Европа, Азия и Америка, а другото - в България. Допитванията са направени в края на 2010 и началото на 2011 г. сред повече от 5 500 души - по около 500 от страна. Допитването на ING се откроява с това, че измерва не просто финансовите знания, но и емоциите, които финансовата материя поражда у респондентите, както и реалното им финансово поведение.

Българинът е финансово грамотен средно взето и на фона на останалите страни в извадката. Финансовата грамотност се оценява по отговора на 13 въпроса, разделени в четири групи: „Финансово бъдеще“, „Около дома“, „Спестявания“ и „Инвестиции“. Средният брой верни отговори в 10-те страни (без България) е 7.4, а у нас - 7.9. С този резултат българинът дели второто място с респондентите от Индия и Южна Корея, като изостава леко от японца (8.0), но изпреварва средните американци и холандци (7.7).

Фиг. 1. Обща финансова грамотност

Източник: Изследване на ING на финансовата находчивост по света (стр. 61 от настоящата книга)
Изследване на ING на финансовата находчивост на българите (стр. 17 от настоящата книга)

По дял на демонстриралите добра и отлична степен на финансова грамотност - дали верни отговори на 9 и повече въпроса - България се класира 3-та с 38%, след Япония (44%) и Индия (40%) и преди Холандия (37%).

**Българинът е
финансово
грамотен**

Финансовото бъдеще - „сляпата“ ни зона

Преди да обявим победа, нека обърнем внимание на две характеристики на резултатите за нашата подготвеност по личните финансови въпроси: самонадеяността ни и силните и слабите области на познание. По едната - самонадеяността - не се различаваме качествено от останалите, но по това, къде най-много куцат познанията ни - има тревожна разлика.

Самонадеяността е отдавна установен психологически ефект. Тя се изразява в това, че когато човек твърди, че е „99% сигурен“ в нещо, той обикновено греша в 40% от случаите. Самонадеяността ни е като „сляпата зона“ за шофьорите и крие същите рискове - да не забележим налитащото бъдеще и колко (не) сме подготвени финансово за него.

Проучването на финансовата находчивост демонстрира този ефект за пореден път. Изследователите са попитали интервюираните да се самооценят преди да отговорят на въпросите за финансова грамотност. В 10-те страни средно 59% от отговорилите са били на мнение, че са добри или много добри по паричните въпроси. На практика, едва 31% са дали отговори на теста, класиращи ги в категориите с „добри“ или „отлични“ познания. Цели 63% от българите също смятат, че се извисяват над средното ниво по финансово познание, докато само 38% са имали основание за подобна самооценка.

Самонадеяността ни подвежда да не търсим второ, професионално мнение за начина, по който планираме финансовите си дела, и ни лишава от възможността за корекции гнес с потенциално значими последици за финансовото ни благосъстояние утре. Всеки, дори и най-грамотният, има какво да спечели от обсъждане на финансовите си дела с трета, независима, незаинтересована страна - за предпочитане професионалист.

Фиг. 2. Финансова грамотност по сфери

Около гома	България	62%
	Други страни	57%
Спестявания	България	62%
	Други страни	51%
Инвестиции	България	59%
	Други страни	57%
Финансово бъдеще	България	56%
	Други страни	67%

Източник:

Изследване на ING на финансовата находчивост по света (стр. 61 от настоящата книга)

Изследване на ING на финансовата находчивост на българите (стр. 17 от настоящата книга)

По втората характеристика на отговорите, събрани в България - коя е най-познатата и най-непознатата област на личните ни финанси - ние се отличаваме отчетливо от средното. Докато средно за 10-те страни най-познатата област е „Финансовото бъдеще“, то у нас това е областта, в която са дадени най-малко верни отговори. 67% от отговорилите в 10-те страни са дали верни отговори на тази подгрупа въпроси, а у нас - 56%. Същевременно, това изглежда и най-важната сфера с оглед мотивацията и вземането на лични и семейни решения за участие на финансовите пазари. Въпросите се отнасят до това какъв е размерът на „аварийния фонд“, който се препоръчва за семейството, какви спестявания трябва да правим гнес, за да осигурим необходимия ни пенсионен доход, или пък с колко трябва да нараснат спестяванията ни, ако

имаме по-кратък период за натрупване на необходимата ни сума. Връзката „днес-утре“ или знанието на последиците от днешните ни действия или бездействия е основен мотив за предприемане на действие. Обратно, незнанието или незаинтересоваността ни в тази област ни обрича на пасивност с всичките произтичащи рискове и пропуснати възможности.

Очаквано - и у нас, и в останалия свят - незнанието и дълговете предизвикват страх, а понякога и отчаяние, докато добрите знания са свързани с чувство за сигурност и надежда за по-добро бъдеще. Сред положителните емоции в чужбина - не и у нас - се откроява и гордостта от контрола върху собствената съдба чрез знание и управление на финансовите средства. Тук вече средните резултати трябва да отстъпят на насочване вниманието към значителния слой хора, за които паричните въпроси се асоциират със страх и отчаяние.

Средно 23% от българите изпитват страх по паричните въпроси, като дори сред добре подготвените и знаещите този дял не пада под 21%. Страхът се допълва и от отчаяние сред незнаещите. Негативните емоции се засилват значително при задлъжнялост. Страхуват се средно 32% от хората с дългове и дори 35% от тези, които макар да имат дългове са с отлични познания във финансовата сфера. Страхът у дължниците нараства до 46%, когато знанията им куцат, а у 38% от тях е съпроводен и с отчаяние. Проблемът, който тези числа разкриват, се състои в това, че страхът и отчаянието не са мотиви за действие. Сърната, ослепена от фаровете на налитащия автомобил замръзва на лобното си място.

Огромното мнозинство интервюирани изразяват желание и намерение да подобрят знанията и уменията си по финанси. Това е средно 89% от запитаните по света и 83% у нас. Любопитно е, че желанието за усъвършенстване в чужбина е най-силно у най-знаещите - цели 91% от тях искат да подобрят знанията и уменията си. У нас е обратно, колкото повече знаят отговарящите, толкова по-малко се интересуват. От българите, демонстрирали отлични знания, 76% желаят да продължат да се усъвършенстват в тази област. Този дял нараства до 88% за тези, които познанията куцат. Добрата новина за последните е, че необходимите финансови знания не са плашещо сложни - достатъчен е интерес, мотивация и подходящ източник. За това ще стане дума по-долу. Засега е достатъчно да отбележим, че при личните финанси е като при шофирането - необходими са знания и умения, но за да бъдем добри шофьори не се изисква да сме инженери по двигатели с вътрешно горене.

Казано е, че най-доброто доказателство за съществуването на пудинга е във възможността да го опиташ. Знанията и намеренията са чудесно нещо, но в крайна сметка важи това, което правим или сме направили. Не е важно какво знаем, а какво правим с това, което знаем.

Допитването на ING очертава картината на поведението ни в три представителни области, валидни за абсолютно всеки - млад и стар, беден или богат. Това са: а) следването на бюджет; б) наличието на „авариен фонд“; в) спестяването за пенсия.

Емоции и намерения около парите

За пудинга и неговото ядене

Бюджет

Да не знаем колко пари влизат и колко и за какво излизат от семейните ни портфейли или банкови сметки означава да нямаме посока, да сме се оставили на течението на живота. Къде сме ние в това отношение?

У нас 71% от отговорилите твърдят, че имат месечен бюджет, но повече от половината го гържат „в главата си“ (57%), а едва 15% твърдят, че редовно вметват месечните харчове в бюджета си. В останалата част хората най-често използват извлеченията от банковите си сметки за да следят бюджета си - 55%, или сметки на хартия или електронна таблица (общо 60%). „Главата“ е място за съставяне и съхранение на бюджета за 29% от хората по света и 57% от респондентите от България. Тези 57% наистина биха спечелили ако се поинтересуват как се съставя и как се използва семейният бюджет. Затова не е случайно, че 58% от отговорилите у нас или са закъснели с плащането на сметки, или са получили известие за закъснение през миналата 2010 година.

„Авариен“ фонд

Бели пари за черни дни, но не само. Наличието на една сума, достатъчна и достъпна без предизвестие, е и възможност за това да се възползваме от ненадейно, но изгодно предложение за покупка или инвестиция. Къде сме ние? Голямото мнозинство - 79% от българите, или не разполагат с „авариен фонд“, или размерът му е недостатъчен - съдържа средства за покриване на разходите за по-малко от два месеца. Специалистите съветват „аварийният“ фонд да покрива нуждите на семейството за поне три, а по-добре - шест месеца. Средният дял на хората по света, следващи поведението на щурецата от популярната приказка за мравката и щурецата е 55%. Като правило в страните, където финансовите знания са на по-високо ниво, и дялът на хората с недостатъчен „авариен“ фонд е по-нисък - 34% в Япония, 44% в Индия, 46% в Холандия. Най-безгрижни се оказват американците и южнокорейците - цели 65% са „щурците“ сред тях. Абсолютният рекорд по този показател, обаче, гържат българите - 79% от запитаните са без достатъчно спестявания за непредвидени нужди.

Нарупване за пенсия

„Човек и добре да живее...“ идва момент, когато не иска или не може да ходи всеки ден на работа. Това не означава, че престава да иска да се храни три пъти дневно. В такъв момент е полезно да разполага с достатъчна пенсия - редовен доход, несвързан с полагане на труд за други. И по света, и у нас размерът на този доход зависи в по-голяма степен от собствените ни спестявания, отколкото от обещанията на държавите, които те все по-трудно могат да спазват. Последното се нарича „пенсионни реформи“. И понеже необходимите средства са много, а натрупването им става бавно и неравномерно (пазарите понякога обезценяват спестеното), никога не е рано да се започне спестяване за пенсия. Всъщност, най-добрият момент е 30 гена след първото постъпване на първото работно място. Тридесетте гена се полагат за радост от професионална реализация.

Къде сме ние?

От отговорилите на въпросите 72% у нас не спестяват за пенсия, а други 5% не знаят дали спестяват, или не (вероятно не разбират въпроса и неговата важност). Средно взето дялът на хората в чужбина, които не спестяват за пенсия е почти двойно по-нисък - 38%, а други

3% - не знаят. В страните, с които мерим равна степен на финансова грамотност - Индия и Южна Корея - делът на тези, които не спестяват за пенсия е съответно 20% и 23%.

Следователно, не е липсата на знание, която ни пречи да се подготвим за онзи момент, който неминуемо ще дойде за повечето от нас - пенсионирането.

* * *

Когато се изпитваме за това можем ли да изчислим сложната лихва или знаем ли как ще се отрази намаляването на срока на ипотечния ни кредит на лихвените плащания, сме сред водещите - второ място от 11 страни. Когато, обаче, стигнем до превод на знанията и уменията в реално поведение - измерено с поддържането на семеен бюджет, наличието на „авариен фонд“ и спестявания за пенсия - отиваме на дъното или извън класацията. Оказваме се, в мнозинството си, неподготвени за бъдещето - за несигурността, рисковете и възможностите, които крие то.

Какво ни пречи да спестяваме за пенсия и да планираме финансовото си бъдеще, след като последиците остават лично и пряко за самите нас? Ето едно сравнение на самодиагнозата - у нас и по света:

Причина	България	Чужбина
1. Твърде сложно е	29%	19%
2. Не ме интересува или друга причина	28%	8%
3. Необходима ми е помощ, не зная къде да я намеря, не зная откъде да започна	22%	51%
4. Нямам време, непрекъснато отлагам	21%	46%

Забележка: В случай, че сумата на процентите надвишава 100%, отговорящите са посочвали повече от една причина.

Това сравнение прави очевидни следните факти:

1. По света има две открояващи се причини за непланиране на финансовото бъдеще - дезориентацията за първата стъпка и липсата на време. И двете са свързани с необходимостта от професионална помощ. Професионален консултант може да ориентира клиента си за процеса - откъде да започне, както и да го дисциплинира и да му помогне да преодолее липсата на време;
2. У нас е много по-висок делът на хората, които не се интересуват, т.е. не осъзнават важността на финансовото планиране за собственото си благополучие и това на близките си. Това трябва да бъде и фокусът на една широка финансово-информационна кампания. Вероятно горното обстоятелство обяснява защо финансовите знания не се превръщат във финансови решения и действия у нас в степенята, в която това е характерно за други страни.
3. За 43% от анкетираните у нас помощта на професионален консултант би била от полза, ако той или тя може да ги насочи откъде да започнат и да им спести време.
4. Независимо от сравнително високата степен на финансова грамотност, за 29% от анкетираните личните финанси остават сложни.

Какво ни пречи?

ING може да помогне

Институтът на дипломираните финансови консултанти (ИДФК) е акредитиращ, стандартоопределящ и дисциплиниращ орган в областта на индивидуалните и семейните финансови услуги.

Основан през 2004 г., институтът популяризира професията и практиката на финансовото консултиране в България, издавайки професионални дипломи на десетки специалисти.

Мисията на ИДФК е да изгради и популяризира финансовото планиране като професия в България; да подпомага членовете си в професионалната им дейност по качествено обслужване на клиентите им и да допринася за издигане финансовата култура на потребителите.

Тази тема няма заключение. Тя продължава.

За да подпомогне неуверените и тези, за които личните финанси са сложна материя, ING България стартира образователната програма „Лесни финанси“. Програмата е озаглавена окуражително. Можете да се регистрирате за да научите новостите тук: <http://www.ing.bg>.

За да подкрепи онези, на които не достига време и ориентация, ING инвестира непрекъснато в квалификацията на своите опитни мениджъри и агенти. Безпристрастен и компетентен съвет можете да получите в офисите на ING Пенсионно осигуряване и ING Животозастраховане. Търсете дипломираните финансови консултанти (ДФК®) на ING - хората с доказани компетентност, професионализъм и етичност във финансовото обслужване.